

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית

למדנו לעיל שטבול יום דבעל קרי מותר בהר הבית. שאלתנו היא מה דין טבול יום דזב וזבה בהר הבית.

שנינו במסכת כלים פרק א משנה ח:

"הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו שאין גויים וטמא מת נכנסים לשם. עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת. עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת".

מדברי המשנה נראה שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד.

כך יש ללמוד גם מדברי התוספתא שם:

נכנסו מצורעים לפנים מן החומה לוקין את הארבעים. זבין וזבות נדות ויולדות להר הבית לוקין שמונים. טמא מת נכנס להר הבית ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנ' ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחנה לויה. ר' שמעון אומר החיל ועזרת נשים מעלה יתרה בבית העולמים והטמאין שנכנסו לשם פטורין.

כל הטמאים שנכנסו משער ניקנור ולפנים אפילו הן מחוסרי כפרה הרי אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת ואין צריך לומר טבולי יום. ושאר כל הטמאין שנכנסו לפנים ממחיצותיהן הרי אלו באזהרה, נכנסין לקודש הרי אלו חייבים מיתה. ר' יהודה אומר על פני הקדש במיתה ושאר כל הבית באזהרה.

התוספתא לא מזכירה איסור של טבולי יום אלא ביחס לעזרה, ומביאה את דברי ר"ש שבמקדש יש מעלה יתרה של עזרת נשים.

וכך כתב הרמב"ם בפירושו למשנה שם:

ולא הרחקנו טבול יום מן החיל כדרך שהרחקנו טמא מת, לפי שטבול יום כבר טהר, ובשלישי דטבול יום אמרו (מסכת טבול יום פרק ג משנה ו), וחכמים אומרים אין

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית רי"ג

טבול יום טמא. והרחקנו טבול יום מעזרת נשים ולא הרחקנו מחוסר כפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כפורים מותר בתרומה כמו שקדם. וכל זה לפי הכלל האמור כל שטומאתו חמורה מטומאת חברו חמור שלוחו משלוח חברו.

וכן כתב הרא"ש. וכן כתב ר' עובדיה מברטנורא. וכן כתב התפארת ישראל.

אם כן, מהמשנה, התוספתא, הרמב"ם, הרא"ש, רע"ב, והתפא"י אשר סותמים שאין איסור טבול יום אלא בעזרת נשים, ומדרבנן, משמע דבכל טבול יום מיירי. וכן יש ללמוד מהפניית הרמב"ם למסכת טבול יום פ"ג, דשם וודאי מיירי בכל טבול יום, וא"כ ה"ה הכא.

הר"ש התייחס במפורש לשאלתנו:

ומשמע הכא אפילו טבול יום דזב וזבה ונדה ויולדת שרי במחנה לוייה חוץ מעזרת נשים, ואפילו בעזרת נשים נמי שרי הכא מחוסר כפורים, מדלא חשיב ליה אלא בעזרת ישראל דחשיב ליה למעלה. וכך משמע בההיא דיבמות דבבעל קרי איירי דאתקש לזב, וצריך לומר דקסבר האי תנא טבול יום דזב לאו כזב דמי. ופלוגתא היא בפרק שני דזבחים (דף יז ב) דאיכא מאן דאמר דאפילו מחוסר כיפורים דזב כזב דמי וכל שכן טבול יום. עוד בנזיר פ' שלשה מינים (דף מה א) טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים ובפרק קמא דיבמות הארכתי.

הר"ש מבאר שמהמשנה משמע שכל טבול יום שרי במחנה לווייה, אף טבול יום דזב, וזאת כשיטת התנא שסובר שטבול יום של זב אין דינו כזב. אך למ"ד טבול יום דזב כזב דמי, יהיה טבול יום דזב אסור במחנה לווייה. וכן כתב המלאכת שלמה.

נאמר בבביתא שעוסקת בטבול יום במסכת זבחים לב ע"ב וכן ביבמות דף ז ע"ב ובפסחים צב ע"א:

תניא: מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח, וראה קרי בו ביום וטבל, אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס - זה נכנס, מוטב שיבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת;

ואמר ר' יוחנן: דבר תורה אפי' עשה לית ביה, שנאמר: ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה, מאי חצר החדשה? אמר ר' יוחנן) שחדשו בה דברים, ואמרו: טבול יום לא יכנס למחנה לוייה.

רש"י בזבחים ביאר:

אף על פי שאין טבול יום אחר - של טומאת קרי נכנס להר הבית, דקסבר טבול יום דזב כזב דמי...

אפי' עשה אין בו - בהר הבית לגבי טבול יום דקסבר טבול יום דזב לאו כזב דמי.

רש"י מבאר כר"ש הנ"ל, שיש מ"ד שטבול יום דזב אסור בהר הבית, והיינו מ"ד טבול יום דזב כזב דמי, אך לרבי יוחנן טבול יום דזב לאו כזב דמי, ויש לומר שגם לרש"י ר' יוחנן קאי אמשנה בכלים, ואם כן אין איסור אלא בעזרת נשים בלבד.

וכן כתבו התוספות בזבחים דף לב ע"א:

... בגמ' שחידשו דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוייה פירוש לא בכל מחנה לוייה דמפתח הר הבית עד שער ניקנור מחנה לוייה כדתנא בתוספתא ובסיפרי ובפרק בתרא דמכילתין (דף קטז:) ובכלים (פ"א מ"ה) משמע דשרי בכולהו חוץ מעזרת נשים ואפי' טבול יום דזבין וזבות, אלא במחנה לוייה כגון עזרת נשים דסמוך למחנה שכינה קאמר...

וכן משמע בחידושי הרמב"ן ביבמות. וכ"כ הרשב"א שם.

מכל הני רבוואתא משמע שזב וזבה טבול יום מותרים בהר הבית, ואין אסורים אלא בעזרת נשים.

אלא שהתוספות ביבמות בד"ה ר' יוחנן ביארו באופן שונה:

...אין נראה דפליגי ברייתא דהכא אמתני' דכלים אלא רבי יוחנן לפרושי ברייתא אתא דעשה דקתני לאו דוקא.

ולאו משום דסבר רבי יוחנן טבול יום דזב לאו כזב דמי דהא רבא אית ליה דרבי יוחנן בסוף האשה (פסחים צב.) ורבא אית ליה בפ"ב דכריתות (דף י.) דמחוסר כפורים דזב כזב דמי, אלא דוקא לענין פסח הבא בטומאה דלא יאכלו ממנו זבין וזבות ונדות ויולדות קאמר דכזב דמי להכי מייתי לה בכריתות, אבל לענין ביאת מקדש לאו כזב דמי וניחא השתא בריש פ"ב דזבחים (דף יז:) מסיק לכ"ע דמחוסר כפורים דזב כזב דמי ובפרק ג' מינים (נזיר דף מה.) מסיק דאפילו טבול יום דזב לאו כזב דמי, אלא ההיא דזבחים לענין פסח הבא בטומאה וההיא דנזיר לענין ביאת מקדש.

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית רט"ו

תוס' חולקים על רש"י, ומבארים שהמח' של טבול יום דזב לא מיירי בדין ביאת מקדש, ורבי יוחנן לא פליג על הברייתא אלא מפרש אותה. ומדבריהם משמע שמשנת כלים מיירי בכל טבול יום, והיינו שטבול יום דזב מותר בהר הבית ולא נאסר אלא בעזרת נשים.

אלא שממשיכים שם התוס' ואומרים:

והא דמשמע בההיא סוגיא דג' מינים דאפילו נאמר טבול יום דזב לאו כזב דמי אסור ליכנס למחנה לוייה ומקרא דריש התם, אר"י דהתם בזב בעל ג' ראיות דאיכא תרתי שהוא טבול יום ומחוסר כפורים. ואף על גב דבשמעתין נמי בראה קרי בו ביום דהוי טבול יום ומחוסר כפורים - שרי מדאורייתא, היינו משום דאינו על טומאה אחת אלא על טבול יום משום קריו, ומחוסר כפורים משום צרעתו.

וכן כתבו התוס' בזבחים שם:

ומיהו סוגיא דנזיר (דף מה.) קשה למה שפי' דטבול יום שרי במחנה לוייה דמשמע התם דאפי' נאמר דטבול יום דזב לאו כזב דמי אסור ליכנס למחנה לוייה...

ונראה דדווקא בטבול יום דזב שלש ראיות שהוא טבול יום ומחוסר כיפורים דאיכא תרתי קאסר במחנה לוייה...

התוס' מבארים שאומנם כל טבול יום מותר בהר הבית ואינו אסור אלא בעזרת נשים, עם זאת, מהגמרא בנזיר למדנו שטבול יום דזב שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית, ונבאר זאת לקמן.

וכן כתב בתוס' שאנץ על מסכת פסחים:

... דהא דקאמר טבול יום אל יכנס במחנה לוייה לא בכל מחנה לוייה קאמר ... ואינו אסור אלא בעזרת נשים בלבד, והוא לפנינים מהר הבית וסורג וחיל, ובכל טבול יום מיירי אפילו מטמא מת, חוץ משרץ ונבלה ושאר טבול יום, דטמא מת גזרו שלא יכנס בחיל וטבול יום של זב בעל שתי ראיות, אבל זב בעל ג' ראיות דהוא מחוסר כיפורים לא עייל, כדמוכח בפ' ג' מינים (נזיר מה ע"א).

ונראה דטבול יום מותר להכנס במחנה לוייה מן התורה מדכתיב (לגבי יולדת) 'בכל קודש לא תגע, ואל המקדש לא תבוא', מכלל דבמחנה לוייה תבוא.

קשה בתרתי על דברי הר"ש משאנץ, שכאן כותב שזב שראה ג' ראיות שהוא טבול יום

ומחוסר כיפורים אסור להיכנס להר הבית, והרי על המשנה בכלים כתב שטבול יום דזב שרי בהר הבית. ועוד קשה, שכאן באותו מקום כותב שזב אסור ואילו יולדת שרי, והרי גם יולדת היא טבולת יום ומחוסרת כיפורים. וצע"ג.

וכן הקשה הקרן אורה:

ועיין בר"ש ז"ל פ"א דכלים שכתב דהא דתנן התם טבול יום מותר במחנה לוויה הוא בכל טבול יום זב וזבה ונדה ויולדת. וכתב שם דאתיא כמ"ד טבול יום דזב לאו כזב דמי. וקשה קצת דזבה ויולדת הוי מחוסר כפרה גם כן ואפילו לאביי אסורין במחנה לוויה אף על גב דלאו כזב הוא.

ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' ביאת מקדש משמע גם כן דכל טבול יום אפילו אית ביה תרתי דהוא מחוסר כפרה גם כן מותר מהתורה במחנה לוויה.

וכן מבואר בדברי התוספות בפסחים בדף צב ע"א שכתבו גבי יולדת:

ואמר רבי יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו - ר' יוחנן לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף ח.). גבי אין אבלים מן המניין דלא משני אר' יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליג כדמשני ארב אלא פרושי מפרש לה, וכן מוכח דגבי יולדת שהיא טבולת יום ארוך כתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבוא משמע הא למחנה לוויה תבא.

התוס' מוכיחים שטבול יום שרי בהר הבית מיולדת שאינה אסורה אלא בעזרה. ואם כן קשה, שהרי היא טבולת יום וגם מחוסרת כיפורים מאותה טומאה? באבני נזר סי' תנא אות יד הקשה כן ונשאר בצ"ע. ויש שכתבו⁶⁵ לחלק בין טבול יום רגיל לטבול יום ארוך, אך לא ברור חילוק זה, הרי היולדת היא טבולת יום ומחוסרת כיפורים. וצע"ע.

מקור נוסף ממנו משמע שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים שרי בהר הבית הוא ביומא דף ל ע"א:

משנה. אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור, עד שיטבול. חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקדש על בית הפרוה, חוץ מזו בלבד. פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם, (קדש ידיו ורגליו).

⁶⁵ ראה בספר 'אל הר המור' עמ' פו' ובדברי הרב הלל בן שלמה לקמן.

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית רי"ז

גמרא. שאלו את בן זומא: טבילה זו למה? אמר להם: ומה המשנה מקודש לקודש, וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת - טעון טבילה, המשנה מחול לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת - אינו דין שטעון טבילה? רבי יהודה אומר: סרך טבילה היא זו, כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש. במאי קא מיפלגי?

... למיקם בעשה קא מיפלגי; לכן זומא קאי בעשה, לרבי יהודה לא קאי בעשה.

ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא? והתניא: מצורע טובל ועומד בשער ניקנור, רבי יהודה אומר: אינו צריך טבילה, שכבר טבל מבערב. - ההוא כדתני טעמא: שכבר טבל מבערב. ודקארי לה מאי קארי לה? - משום דקא בעי למרמא אחרית עליה: לשכת המצורעין ששם מצורעין טובלין. רבי יהודה אומר: לא מצורעין בלבד אמר, אלא כל אדם. - לא קשיא; הא דטביל, הא דלא טביל. - אי דלא טביל - הערב שמש בעי! - אלא, אידי ואידי דטביל...

וכתבו שם התוספות:

אי דלא טביל הערב שמש בעי - תימה לי מאי קפריך הא בימי ספרו אינו אסור ליכנס אלא במחנה שכינה ולשכת מצורעים לא היתה בקודש מדנכנסו לה מחוסרי כפורים?

... י"ל נהי דמדאורייתא מותר ליכנס בהר הבית כל ימי ספרו מ"מ מדרבנן גזרו שלא יכנס דבפרק בתרא דנגעים [מ"ב] קאמר דלאחר תגלחת ימי [גמרו] הרי הוא כשרץ ובפ"ק דכלים [מ"ח] תנן עזרת נשים מקודשת הימנו שאין שום טבול יום נכנס לשם ולשכת מצורעים היתה עומדת בעזרת נשים והיא אחת מארבע לשכות שבארבע מקצעותיה.

ובמשנה מסכת נגעים פרק יד משנה ב-ג שנינו:

בא לגלח את המצורע העביר תער על כל בשרו וכבס בגדיו וטבל טהור מלטמא בביאה והרי הוא מטמא כשרץ נכנס לפנים מן החומה מנודה מביתו שבעת ימים ואסור בתשמיש המטה:

ביום השביעי מגלח תגלחת שניה כתגלחת הראשון' כבס בגדיו וטבל טהור מלטמא כשרץ והרי הוא טבול יום אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים נמצאו ג' טהרות במצורע וג' טהרות ביולדת.

ובתוספות בפסחים דף סז ע"ב נאמר:

... ובשילהי מסכת נגעים (פ"ד מ"ג) תנן דבימי ספרו הוי כטמא שרץ אלמא אינו משולח אפי' חוץ למחנה לוייה והא דקתני נמי התם ונכנס לפנים מן החומה לאו דוקא לפנים מן החומה, ועוד דמסיק הכא שכן טעון פריעה ופרימה והיינו במוחלט.

התוס' אומרים להדיא שמצורע ביום השביעי מותר בהר הבית, אע"פ שהוא טבול יום ומחוסר כיפורים, ואינו אסור אלא בעזרת נשים.

בחידושי הריטב"א ביבמות שם עסק בשאלתנו:

והא דקתני האי תנא שיש בכניסת טבול יום לעזרת נשים עשה שאין בו כרת, נראה מפירש"י ז"ל דהיינו עשה של תורה מדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא והיינו מחנה לוייה ותניא בספרי וכל זב לרבות בעל קרי דקסבר דטבול יום דזב כזב וטבול יום דבעל קרי כבעל קרי דכשם שאסור בקדשים אסור במקדש ואפילו למחנה לוייה, ור"י דאמר דבר תורה אפילו עשה אין בו פליג אמתני' דלעיל, והקשה עליו ר"ת ז"ל ובתוס' חדא דר' יוחנן היכי פליג אמתני' דהא לאו תנא הוא כדמוכח פ"ק דכתובות, ועוד דהא תנן דהר הבית מקודש ממנו שאין זבין וזבות נכנסין לשם עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם אלמא אפילו טבול יום דזב נכנס להר הבית ולא נאסר אלא לעזרת נשים...

ורבינו שמשון ז"ל כתב דר' יוחנן חולק הוא ונ"ל דמתני' דמסכת כלים ומסכת תמיד דמשמע דטבול יום מותר מן התורה במחנה לוייה דקסבר ההוא תנא דטבול יום דזב אינו כזב וה"ה לטבול יום דבעל קרי, ומפני דקיימא מתני' כוותיה פליג אברייא, ותנא ברא לית ליה ההוא תנא מתנייתא וסבר דטבול יום דזב [כזב] וטבול יום דבעל קרי [כבעל קרי], ופלוגתא [היא] בפ"ב דזבחים (י"ז ב) דאיכא מ"ד דאפילו מחוסר כפורים דזב כזב דמי וכ"ש טבול יום.

ועוד בנזיר בפ' ג' מינים (מ"ה א') טמא יהיה לרבות טבול יום, עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים, ובתו' שאנץ האריך הרבה בענין זה, והא דכתיב ואיש כי לא יהיה טהור מקרה לילה וגו' ואמרי' (פסחים ס"ח א') ויצא אל מחוץ למחנה זה מחנה שכינה לא יבא אל תוך המחנה זה מחנה לוייה, וכתוב על טבילתו וכבא השמש יבא אל תוך המחנה כלומר לאחר שהעריב שמשו, למ"ד טבול יום דזב

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית רי"ט

אינו כזב מוקים לה במחנה שכינה וכן לר' יוחנן, [ואידך] תנא מוקים לה במחנה לוויה. החצר. פי' עזרת נשים.

הריטב"א מבאר את המוח' הנ"ל שראינו. שלשיטת ר"ת ר' יוחנן אינו חולק על התנא אלא מפרשו, והמוח' בדין טבול יום דזב אינה לעניין ביאת מקדש, דלעניין זה לכו"ע אינו כזב, וכל טבול יום שרי בהר הבית לכו"ע.

לשיטת רש"י ור"ש, יש מוח' בין תנא דברייתא לר' יוחנן, שהתנא סובר כמ"ד טבול יום דזב כזב, והוא הדין טבול יום דבעל קרי כבעל קרי, ועל כן טבול יום שלהם אסור מהתורה בהר הבית. ור' יוחנן חולק שסובר כמ"ד טבול יום כזב לאו כזב דמי והוא הדין בעל קרי, ועל כן לשיטתו כל טבול יום מותר בהר הבית.

המהרש"א בחידושי הלכות בפסחים דף צב ע"א כתב:

... ולא ידענא מהיכא פסיקא להו טבול יום דטמא מת ושרץ נמי גזרו בהו דלא יכנסו לעזרת נשים, דאימא דלא גזרו אלא בטבול יום דקרי זוב משום דהטמא גופיה אסור בכל מחנה לוויה, אבל טמא מת ושרץ דמותרין במחנה לוויה מדאורייתא לא גזרו בטבול יום דידהו כדמשמע מהך דמתניתין דכלים דלא גזרו אלא בטמא מת גופיה ודו"ק:

המהרש"א כותב שמסתבר שהמשנה בכלים אוסרת בעזרת נשים רק טבול יום דזב (ולא טמא מת ושרץ), א"כ טבול יום דזב שרי במחנה לוויה ולא נאסר אלא בעזרת נשים.

סיכום:

מדברי המשנה, התוספתא, הרמב"ם, הר"ש בפירושו למשנה, רש"י, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, רא"ש, מהרש"א, רע"ב, תפא"י, מלאכת שלמה והתוס' בפסחים נראה שכל טבול יום מותר בהר הבית, ואין איסור אלא בעזרת נשים.

התוס' ביבמות ובזבחים - אומנם במקום אחד כותבים שממשנת כלים משמע שכל טבול יום שרי. אך במקום אחר כותבים שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית מדרשת הפסוקים בנזיר.

נעיין בגמרא בנזיר דף מד ע"ב שהיא המקור לדברי התוס' שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית.

אמר אביי, אשכחתינהו לחבריה דרב נתן בר הושעיא דיתבין וקאמרין (לגבי זב המביא קורבנותיו ביום השמיני): ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן - אימתי הוא [בא]? בזמן שהוא טבל ועשה הערב שמש אין, לא טבל ועשה הערב שמש לא, אלמא קסבר: טבול יום של זב כזב דמי;

אמינא להון אנא: אלא מעתה, גבי נזיר טמא (בטומאת מת) נמי דכתיב: יביא שתי תורים אל הכהן אל פתח אהל מועד, אימתי הוא [בא]? בזמן שטבל ועשה הערב שמש, מכדי שערי ניקנור היכא קיימין? בשערי לוייה, והתניא: טמא מת מותר ליכנס במחנה לוייה, ולא טמא מת בלבד אלא אפי' מת עצמו שנאמר: ויקח משה את עצמות יוסף עמו, מאי עמו? עמו במחיצתו, עמו במחנה לוייה (ואם כן בוודאי שנזיר טמא מת מותר להיכנס ולא צריך הערב שמש)! אלא, (אמר אביי) טבול יום של זב (לאו) כזב דמי, ואפ"ה כיון דמחוסר כפרה לא עייל.

ואי במחנה לוייה קאי, אמאי קא קרי ליה אהל מועד? למימרא, מה התם מחוסר כפרה לא עייל, אף למחנה לוייה נמי מחוסר כפרה לא עייל. והתם מגלן? דתניא: טמא יהיה - לרבות טבול יום, עוד טומאתו בו - לרבות מחוסר כפרה.

נביא כאן את עיקר דברי רש"י⁶⁶ הנצרכים לענייננו:

ה"ג לעולם טבול יום של זב כזב דמי ואפ"ה כיון דמחוסר כפרה לא עייל.

ואי במחנה לוייה קאי אמאי קרי ליה כו' - כלומר דחבריה דרבי נתן ברבי אושעיא קא מהדרי ליה לאביי, לעולם טבול יום של זב כזב דמי ולא הו דוקא דשמעתא דבטביל' והערב שמש קאי, אלא בכפרה תליא מילתא...

וביאר היד דוד את שיטת רש"י כך:

טבול יום של זב כזב דמי. לשיטת רש"י וגירסתו תמצית הסוגיא הוא, דחבריו דרבי נתן הוה למדין דזב כל זמן שלא העריב שמשו אינו יכול להביא קרבנותיו משום דטבול יום דזב כזב דמי, וא"כ הוה כמו שעדיין הוא זב ואסור לכנס. ועל זה הקשה אביי דא"כ לפי דרשתו אף בנזיר נאמר כן, שאין יכול להביא קרבנו כל זמן שלא

סימן יא - טבול יום דזב בהר הבית רכ"א

העריב שמשו מטעם שאינו יכול לכנס, והא וודאי ליתא, דהרי טבול יום דמת יכול לכנס למחנה לוייה מכ"ש דמת עצמו. ועל זה תירץ, דוודאי האמת כמו שאמרו חבריא, אבל לא כמו שהבין אב"י דטבול יום דזב כזב דמי, דעדיין טומאת הזב עליו, אלא היינו טעמא דאינו יכול לכנס כמו הזב משום דהוה מחוסר כפורים, וכל מחוסר כפורים אסור לכנס במחנה לוייה, ונזיר טמא נמי לענין זה מחוסר כפורים הוא, ואינו יכול לכנס למחנה לוייה. עיי"ש כל דבריו.

לפי ה'יד דוד', שיטת רש"י היא שחבריה דרב נתן סוברים שטבול יום דזב דינו כזב, ואפילו מחוסר כיפורים בלבד אסור בהר הבית. א"כ יש לומר שלרש"י משנה דכלים היא כתנא הסובר טבול יום דזב לאו כזב דמי ועל כן מותר בהר הבית. ומסתבר שהלכה כסתם משנה דכלים שטבול יום וכ"ש מחוסר כיפורים מותרים בהר הבית, וכו' יוחנן לעיל, ואין הלכה כסוגיה זו.

נביא כאן את עיקר דברי התוס' הנצרכים לענייננו:

ה"ג אלא אמר אב"י טבול יום דזב לאו כזב דמי ואפ"ה כיון דמחוסר כפרה לא עייל - אבל האי דס"ל (נאמר) לא כזב דמי לענין דשוחטין וזורקין עליו, ומ"מ אסור ליכנס הואיל ומחוסר כפורים לא עייל במחנה לוייה.

ואי במחנה לוייה קאי - כלומר דאם מותר ליכנס במחנה לוייה אמאי ליקרי ליה אהל מועד שהרי במחנה לוייה הכתוב מדבר, ע"כ במחנה שכינה הוא זה שאסור ליכנס כ"ז שהוא מחוסר כפורים ואמאי קרי ליה פתח אהל מועד... למימרא מה אהל מועד מחוסר כפורים לא עייל (אף למחנה לוייה נמי מחוסר כפרה לא עייל)... דזב אסור ליכנס אל פתח אהל מועד, ונזיר יכול ליכנס במחנה שכינה, שהרי לאו מחוסר כפורים הוא, דלא מקרי מחוסר כפורים אלא למי שטומאה יוצאה מגופו.

התוס' מבארים שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים (מטומאה היוצאת מגופו) אסור בהר הבית, אף למ"ד שטבול יום דזב לאו כזב דמי. וכדברים האלה כתבו בשיטה מקובצת והרא"ש והמאירי.

הקדן אורה יישב סוגיה זו עם המשנה בכלים באופן אחר:

ולפי שיטת רש"י מחוסר כפרה אסור במחנה לוייה. וז"א דהא דאמרינן דמשום דמחוסר כפרה לא עייל היינו היכא דאיכא תרתי טבול יום ומחוסר כפרה. אבל טבול יום לחוד או מחוסר כפרה לחוד וודאי מצי עייל במחנה לוייה וכדמוכח

מקרא דזב גופא דביום השמיני בא אל פתח אהל מועד היינו מחנה לויה. ובוזה לא תיקשי נמי ממתניתין דכלים דמשמע דטבול יום ומחוסר כפרה אין אסורים אלא מדרבנן דהיינו כל חד לחודיה.

הקרן אורה מבאר שטבול יום דזב כיוון דאיכא תרתי, טבול יום ומחוסר כפרה אסור, וכך גם לא קשה על משנה דכלים דשם מיירי בכל אחד לחודיה.

התוספות רי"ד ביאר באופן אחר:

אלא אמר אביי טבול יום דזב לא כזב דמי... וה"פ לעולם אימא לך טבול יום דזב לאו כזב דמי דדוק' זב אסור במחנה לויה אבל טבול יום ידיה שרי, והכא דאמר קרא בין זב בין בנזיר דלא יביא אלא ביום הבאת קרבנותיו מפני שהן מחוסרי כפרה והכתוב הקיש מחנה לויה למחנה שכינה הנקרא אהל מועד דהא במחנה לויה קאי כשמבי' קרבנו שאף שער ניקנור ה' מחנה לויה ומה לו להזכיר שם אהל מועד כלל אלא לומר לך מה באהל מועד אסור מחוסר כיפורים אך ביום שצריך שהוא נכנס להבי' קרבנותיו, הילכך אף על פי שכל טבול יום דטמא מת ואפי' טמא מת עצמו יכול ליכנס, זה אסור לו ליכנס מפני שהוא מחוסר כיפורים אך ביום הבאת קרבנותיו... נמצא עכשיו שיותר הוא חמור מחוסר כיפורים מטבול יום שטבול יום מותר במחנה לויה, ומחוסר כיפורים אסור אך ביום שצריך להביא קרבנותיו, וכך מצאנו שחמור מחוסר כיפורים מטבול יום כדאמר בפ"ב דזבחים...

התוס' רי"ד מבאר שמחוסר כיפורים אסור להיכנס בהר הבית ומדבריו משמע שאפילו אם אינו טבול יום אסור, ולא שרי אלא ביום שהוא בא להקריב קורבנותיו.

ביאור נוסף לסוגייה כתב במרכבת המשנה הלכות ביאת המקדש פ"ג ה"ט (ליישב בכך את שיטת הרמב"ם), וביאר שהסוגיה עוסקת בדין שיהא אדם עומד על קורבנו בשעת הקרבנות, וזה תורף דבריו בביאור סוף הסוגיה:

... וקס"ד אביי דהיינו טעמא דטבו"י דזב אינו משלח קרבנותיו דכזב דמי ואינו ראוי לעמוד בשער ניקנור. ופריך מהא דתנן דנזיר טבו"י אינו משלח קרבן אף על גב דראוי לעמוד בשער ניקנור מחנה לויה.

לזה מסיק דלעולם דטבו"י דזב לאו כזב דמי לענין דשרי לכנוס למחנה לויה דטבו"י דזב לא גרע מטמא שרץ, ואפ"ה כיון דמחוסר כיפורים לא מצי עייל. ולא

למימרא דמחוסר כיפורים גרע מטבו"י דאין זה סברא, אלא הכי קאמר דוקא אחר הערב שמש מהני עמידתו בשער ניקנור וחשיב עומד על גביו בעזרה הואיל שתיכף להקרבה חזי לכנוס לעזרה, דרך הכשרו בכך ומקרי חזי לביאה בשעת גמר הקרבה והו"ל עומד על גביו. אבל טבו"י מחוסר כיפורים לא מהני עמידתו בשער ניקנור כיון שאף אחר גמר הקרבה לא מצי עייל לא מקרי עומד על גביו, והיינו דקאמר ואפ"ה כיון דמחוסר כיפורים לא עייל פי' דלא עייל לעזרה הואיל שהוא טבו"י דאע"ג שאינו כזב חייב כרת על הביאה כנ"ל וכל שאין ראוי לביאה בגמר הבאת קרבנותיו אינו ראוי להקרבה, ומשו"ה נקיט חבריה דר' נתן קרא ובא אל פתח אהל מועד ר"ל ראוי לכנוס לעזרה בגמר הקרבה... עיי"ש.

אם ירדתי לסוף דעתו של בעל מרכבת המשנה, הרי שמבאר שסוגיה זו עוסקת בדין שצריך האדם המשלח את קורבנותיו להיות ראוי להקרבה, ומסיקה הגמרא שטבול יום דזב, כיוון שאינו יכול להיכנס לעזרה בגמר הבאת קורבנותיו כיוון שהוא חסר הערב שמש, על כן אסור לו לבוא כך להקריב קורבנו. אך כניסה של טבול יום דזב למחנה לווייה שלא על מנת להקריב קורבנו, מותר, דטבול יום דזב לאו כזב דמי.⁶⁷

סיכום העולה מהגמרא בנזיר:

תוס', תוס' שאנץ, הרא"ש, שיטה מקובצת, המאירי - טבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית.

וביאר הקרן אורה, דלא קשה ממשנה דכלים, דהתם מיירי בכל אחד לחוד.

אך קשה:

א'. המשנה בכלים וכן הרא"ש שם והתוס' בזבחים לב ע"א סתמו שכל טבול יום שרי, משמע אף טבול יום שהוא מחוסר כיפורים.

ב'. התוס' בפסחים כתבו להדיא גבי יולדת שממנה מוכח שטבול יום מותר בהר הבית, והרי היא מחוסרת כיפורים וגם טבולת יום.

ג'. הר"ש כתב בפירושו למשנה שכל טבול יום שרי בהר הבית, וכ"כ שיוולדת טבולת יום שהיא גם מחוסרת כיפורים שרי בהר הבית.

⁶⁷ הערת הרב עזריה אריאל שליט"א - כעין זה שמעתי מהרב שמואל צבי ברגר לפרש שכוונת הגמ' שטבו"י דזב עדיין אינו ראוי להביא כפרתו עד אחרי הערב שמש, והראני שכך משמע מלשון רבנו פרץ (מופיע ב'קובץ שיטות קמאי') "דלאשמעינן זמן הבאת קרבנותיו לבד אתא".

מרש"י מסתבר לומר שלהלכה אין איסור לטבול יום דזב בהר הבית, שנראה שסבר שגמרא דנזיר קאי בשיטת מ"ד טבול יום דזב כזב דמי, ואם כן מסתבר שלא קיימא לן כוותיה, אלא כסתימת המשנה בכלים וכשיטת ר' יוחנן⁶⁸. ונראה כן גם מדברי הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, המהרש"א ומפרשי המשנה, כסתימתם את המשנה בכלים. וכך סתם הרמב"ם להלכה, שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים. וכך ביאר מרכבת המשנה.

כמה רבנים עסקו בבירור סוגייה זו בביטאון 'מעלין בקודש', נביא כאן בכמה נקודות קצרות את תמצית דבריהם כפי הבנתנו:

הרב אריה כץ שליט"א:

לשיטת רש"י ורמב"ם נראה שיש כאן מח' עקרונית אי אמרינן טבול יום דזב כזב (ואין כאן חילוק בין טבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים או לא), והגמרא בנזיר היא כמ"ד דכזב דמי, והלכה כסתם משנה דילן שמותר.

ולשיטת התוס' אין כאן מח', אלא הגמרא בנזיר אתיא ככו"ע דבכל גוונא טבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית. וצ"ל כקרבן אורה, שמשנת כלים איירי בכל אחד לחודה.

וקשה על התוס' מיולדת, שהביאה התוס' בעצמו בפסחים. ועוד יותר קשה מתוס' שאנץ בפסחים שמביא גם דין זב ומחוסר כיפורים שאסור, וגם דין יולדת דשרי.

בתוס' שאנץ יש סתירה בדבריו, ומסתבר לומר למעשה שמכריע כדבריו על המשנה בכלים, דכל טבול יום שרי, שדבריו על המשנה הם משנה אחרונה (שהרי מפנה שם לתוס' ביבמות).

ושיטת התוס' קשה, כיוון שסותרת את המשנה בכלים, ואולי לדבריהם יש כאן מח', ואם כן מסתבר שגם לשיטתם להלכה יש לנקוט כמשנה בכלים.

ואם כן: לרש"י, רמב"ם, תוס' שאנץ וריטב"א - שרי כל טבול יום, ולתוס' לא מבואר, ע"כ להלכה שרי.

הרב הלל בן שלמה שליט"א:

ברוב הראשונים כולל בר"ש מפורש שטבול יום שהוא מחוסר כיפורים אסור בהר הבית.

רש"י אוסר כל טבול יום מדרבנן בהר הבית. רמב"ם הוא שיטה יחידנית.

⁶⁸ הערת הרב עידוא אלבה - לענ"ד קשה לומר שסתמא גמרא נוקטת שלא כהלכה.

לא קשה מהמשנה על הראשונים - כקרן אורה.

ולא קשה מיולדת - שלא דומה טבול יום ארוך לטבול יום רגיל.

ע"כ וודאי שלהלכה אסורה זבה טבולת יום בהר הבית.

הרב עידוא אלבה שליט"א:

פשט הכתובים ביולדת "אל המקדש לא תבוא", משמע שהיא אסורה רק במקדש, ולא במחנה לוי, וא"כ לטבול יום מחוסר כיפורים מותר לכל הפחות מדאורייתא להכנס עד העזרה, ולא מצינו מקום שבו נאמר שחכמים גזרו בו.

משנתנו היא הלכתא פסיקתא, וע"כ גם אם יש ברייתות חלוקות, להלכה קיימא לן כמשנה, ובפרט שאין ברייתא שמפורש בה שהיא חולקת.

פשט המשנה שכל טבול יום שרי, שהרי עוסקת בזב וזבה ויולדת ואומרת שטבול יום שרי, משמע טבול יום ידיהו, וכן כתבו: תוספות, הר"ש, הריטב"א, הרא"ש, הרמב"ם, סמ"ג, דמכולהו משמע להו מהמשנה שגם טבול יום דזב וזבה ויולדת מותר.

הר"ש סובר שיש כאן סוגיות חלוקות האם אמרינן טבול יום דזב כזב, וע"כ להלכה יש לגקוט כדבריו בפירוש המשנה דשרי. וכן מוכח מדבריו בגמרא ביומא ובפסחים סז ע"א, ומה שכתב בפסחים צב שמנזיר משמע שאסור, היינו לשיטת ר"ת, אך לדידיה שרי כדין יולדת.

בדרך הקודש כותב להדיא שטבול יום אף שמחוסר כיפורים - מותר בהר הבית. אומנם המנחת חינוך אוסר (אך לא התייחס לראיות ששרי).⁶⁹

⁶⁹ בביאור הגמרא בנזיר כותב הרב עידוא אלבה כך:

בפשט הגמרא בניזיר מתבקש הסבר אחר מכל הפירושים שנכתבו, כי מהלך הגמרא לפי שאר הפירושים תמוה מאוד. אנו רואים שהברייתא למדה ממה שנאמר (ויקרא פרק טו פסוק יד) וּבָאָהּ לְפָנַי ה' אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתַנָּם אֶל־הַכֹּהֵן - "אימתי הוא בא? בזמן שהוא טבל ועשה הערב שמש", משמע שלמדו מהלשון "ובא לפני" שנאמר אחרי טבילה והערב שמש, שלא יבוא בלא טבילה. אבל מסקנת הגמרא שכוונת הברייתא ללמדנו אך רק "דמחוסר כפרה לא עייל", ואיך אפשר לומר כך כשלא כתוב בבריתא כלל שהענין תלוי דוקא בחסרון הכפרה?

ועוד יותר קשה שהוסיפו בגמרא וביארו את הלימוד על מחוסר כפרה בדברים שלא כתובעים בבריתא כלל "ואי במחנה לוייה קאי, אמאי קא קרי ליה אהל מועד? למימרא, מה התם מחוסר כפרה לא עייל, אף למחנה לוייה נמי מחוסר כפרה לא עייל". כלומר יש קושי שכתוב שהוא לא יכל לבא לפני הטבילה והערב שמש ל"פתח אוהל מועד", והרי גם אחרי הטבילה הוא לא נכנס לחצצר שהיא העזרה עד פתח אוהל מועד, והוא עומד במחנה לוייה, אלא שבזה רצתה התורה להורות שכשהוא מחוסר כפרה אינו יכול להכנס גם למחנה לוייה כמו שאינו יכול להכנס למחנה שכינה. ומלבד צורת הלימוד שמוציאה לגמרי מהפשט, איך

סיכום:

מהמשנה בכלים, מהתוספתא, מסתימת פרשני המשנה ומסתימת הראשונים בכמה סוגיות בש"ס, משמע שכל טבול יום שרי בכניסה להר הבית.

אומנם מהגמרא בנזיר כפי שפירשוה כמה מהראשונים, משמע שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית.

בדברי התוס' ותוס' שאנץ מצאנו סתירות לכאורה, פעמים כתבו שכל טבול יום אינו אסור אלא בעזרת נשים, ופעמים כתבו שטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור בהר הבית.

ביישוב הסתירה בין הסוגיות יש כמה שיטות:

הרב הלל בן שלמה ע"פ הקרן אורה - לפי רוב הראשונים, המשנה וכו' דיברו בטבול יום שאינו מחוסר כיפורים, אך בטבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור.

הרב אריה כץ - מרש"י, רמב"ם, ריטב"א ועוד, משמע שסוגיית נזיר אתא כמ"ד טבול יום

יתכן שזה עיקר הלימוד בעוד שזה לא כתוב כלל בברייתא. גם לא מובן למה לא דרשו את הענין הזה מ"פתח אוהל מועד" בפסוק קודם שנאמר ביולדת שהיא מחוסר כיפורים? ובעיקר קשה איך מתעלמים מהמשנה במסכת כלים שמתירה כל טבול יום במחנה לוייה?

קשיים אלו מצריכים לחפש הסבר אחר, ואכן אנו רואים שהרמב"ם ועוד ראשונים פוסקים שטבול יום מחוסר כיפורים מתירים להכנס למחנה לוייה, והתעלמו מדברי אב"י, למרות שמדברי אב"י משמע שאין מחלוקת על הברייתא, ועל כן נראה להדיא שהיה להם פירוש אחר לגמרא.

ועל כן נראה לבאר שלפי אב"י הברייתא לא עוסקת באיסור כניסה מדיני מחנות, אלא היא באה לבאר למה הפסוק מדגיש את הביאה כענין בפני עצמו, ואומרת שזה משום שלא ראוי שוב שלא טבל והעריב שמשו יכנס ויבא להתפלל במחנה לוייה בשער ניקנור כיון שלא ראוי להתקרב להתפלל כשהוא טמא ומחוסר כפרה. ההבנה שהביאה האמורה בפסוק היא ביאה להתפלל, נלמדת ממה שכתוב "וביום השמיני יביא שתי תרים או שני בני יונה לפני ה'". הברייתא מבארת שהביאה נכתבה כמשפט בפני עצמו כדי ללמדנו שהוא אינו בא להתפלל כל זמן שלא טבל והעריב שמשו, אך עומד מאחרי זה גם מה שהוא עדיין לא התכפר כי מדובר על זב, וזה פירוש דברי אב"י שאע"פ שמצד דיני מחנה טבול יום דוב אינו כזב, מכל מקום בגלל היותו "מחוסר כיפורים לא עייל" - כלומר מחוסר כיפורים טמא לא עייל להתפלל במחנה לוייה, ומוסיף אב"י ואומר שלפי זה נבין למה כתוב ובא לפני ה' אל פתח אוהל מועד הרי הברייתא מבארת שהוא בא למחנה לוייה רק אחרי הטבילה, ואם כן היה לו לכתוב רק ובא לפני ה', ומה לו להזכיר את פתח אוהל מועד? ומשיב שגם זה מלמדנו שהמניעה שלו היא בגלל היותו מחוסר כפרה, כי גם אם הוא רק מחוסר כפרה אסור לו להכנס לפתח אוהל מועד, ולרמז על זה שהבעיה היא מצד חסרון כפרה אמרה התורה שרק עתה הוא בא אל המקום שאסור לו להכנס שהוא פתח אוהל מועד.

ויש סמך לפירוש זה מפירוש הנצי"ב לפסוק זה שמראה את החלוקה בענין זה בלשון הפסוק בין איש לאשה, ומבאר שזה משום שדרכו של איש להתפלל במקום המקודש, ולכן רק באיש נאמר לשון הביאה בפני עצמה, וזה לדעתו מכריח שמדובר על ביאה להתפלל. על פי דברי הנצי"ב מובן היטב למה לא הביאו את הפסוק ביולדת.

דזב כזב דמי ואינה הלכה. ושיטתם של התוס' ותוס' שאנץ לא ברורה לאסור, וע"כ יש להורות להלכה כסתם משנה והראשונים שכתבו דשרי.

הרב עידוא אלבה - סוגיית נזיר מדברת בכך שמחוסר כפרה אינו בא להתפלל כל זמן שלא הקריב, ועל כן אין לזה השלכה להלכה לימינו.

מרכבת המשנה בביאור שיטת הרמב"ם⁷⁰ - הגמרא בנזיר עוסקת רק בבא להקריב קרבנו ותו לא.

למעשה - הנראה לענ"ד שבזב וזבה שוודאי חייבים בקרבן, נכון לכתחילה לחוש לדברי הראשונים בנזיר שסתמו שכל טבול יום שהוא גם מחוסר כיפורים אסור. אך אם יש לספק שמא אינו זב או זבה החייבים בקרבן מדאורייתא, אין להחמיר בזה.⁷¹

⁷⁰ וכן איתא ברבינו פרץ, ראה לעיל הערה 66.

⁷¹ ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ו הלכה כ משמע שכל אשה שראתה דם ולא בדקה עצמה הרי היא בחזקת טומאה וחייבת בקרבן, ועפ"ז כל רווקה שטובלת לטהרתה נחשבת ספק זבה חייבת בקרבן. אך נראה שדבריו אלו הם לפי שיטתו בחישוב ימי נדה וזבה, ש"פעמים רבות יבואו לידי ספק" (איסורי ביאה יא, ב). אומנם לשיטת רוב הראשונים בחישוב ימי נדה וזבה נראה שמהתורה אין לאשה שלא בדקה עצמה דין ספק זבה מהתורה, שהרי קיי"ל "כל אחד עשר יום בחזקת טהרה" ועל כן כל אשה מדאורייתא בחזקת טהרה מטומאת זבה כל עוד לא הורע חזקתה (וראה בילקוט ביאורים במתיבתא מסכת נדה דף סח ע"א שהביא שיטות ראשונים ואחרונים בנדון זה). וע"כ בנד"ד שלרמב"ם בכ"ג כל טבולת יום מותרת בהר הבית, ולרוב הראשונים לכאורה כל אשה בחזקת טהרה מטומאת זבה, הרי שסתם רווקה הטובלת לטהרתה אינה חייבת בקרבן וע"כ אינה צריכה להמתין להערב שמש.